

COMITETUL DE CULTURA
ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ AL JUDEȚULUI MUREȘ

CENTRUL DE ȘTIINȚE SOCIALE
TÎRGU-MUREȘ

— IOAN CHIOREAN
— LADISLAU KOCZIÁNY
— VALERIU NIȚU
— GRIGORE PLOEȘTEANU

PROFILURI MUREȘENE

VOL. II.

TÎRGU-MUREȘ

— 1973 —

O prezență memorabilă — Avram Iancu la Tîrgu-Mureș

În această străveche vatră de pământ românesc, dăltuită în cronici de piatră și de lemn, revoluția din 1848—1849 avea să înscrie una din cele mai glorioase și mai nepieritoare pagini din trecutul istoric al unui popor ale cărui idealuri de libertate socială și națională au fost retezate sau înăbușite veacuri de-a rîndul. Iar în tumultul acestor evenimente, cînd masele țărănești — animate de propriile năzuințe — își rupeau cătușele robiei sociale, cerîndu-și dreptul la viață liberă, se ridică ca stegar al națiunii tînărul cancelist Avram Iancu (aflat pe-atunci la Tîrgu-Mureș unde își făcea practica de avocat), conducătorul moșilor în grandioasa epopee a Munților Apuseni.

În vechea așezare citadină de pe Mureș el va întîlni pe mulți dintre colegii săi de la Cluj, dar și o seamă de tineri care absolviseră alte școli superioare. Aici, în primăvara anului 1848, împreună cu întreaga tinerime intelectuală va fi martor la ecoul ideilor de libertate al revoluțiilor din Europa. Și tot aici, mintea lui cutezătoare va făuri unul din primele programe de luptă ale revoluției române din Transilvania. Prezența sa la Tîrgu-Mureș în acele momente a stimulat activitatea revoluționară a canceliștilor români de la „Tabla regească“, conturînd conduita viitoare a acestora la adunarea de pe Cîmpia Libertății, în însăși mersul revoluției române.

Memorabila sa prezență la Tîrgu-Mureș a fost evocată deseori în literatura de specialitate și în presă. La 5 septembrie 1972, cu prilejul centenarului morții lui Avram Iancu, Centrul de științe sociale din Tîrgu-Mureș a consacrat acestui eveniment un simpozion științific. Despre Avram Iancu și epoca sa au prezentat ample și valoroase comunicări științifice prof. dr. doc. Ștefan Pascu, conf. dr. Vasile Rus, cercetătorii Grigore Ploeșteanu, Bözödi György, Ioan Chiorean, Valeriu Nițu, Vasile Dobrescu, muzeografa Mariana Ploeșteanu și profesorul Ioan Oltean. Aceste comunicări au fost reunite — sub egida Centrului de științe sociale din Tîrgu-Mureș și a Comitetului de cultură și educație socialistă a județului Mureș — într-un volum, intitulat: *In memoriam* AVRAM IANCU.

Un an mai tîrziu, la 11 mai 1973, sub auspiciile aceleiași instituții de cercetare științifică, a fost organizat un simpozion științific consacrat împlinirii a 125 de ani de la revoluția burghezo-democratică din 1848, cu care prilej figura legendarului erou pașoptist era din nou prezentă în memoria contemporaneității.

Iată de ce considerăm necesară, după apariția primului volum de „Profiluri mureșene“, o mențiune despre prezența sa memorabilă la Tîrgu-Mureș, deschizînd astfel grupajul de medalioane ale unor perfecți și tribuni mureșeni, care — alături de Avram Iancu — s-au identificat cu ideile epocii, cu nobilele idealuri de emancipare socială și națională a românilor.

Născut la Vidra de Sus în 1824, viitorul „crai al munților“ era al doilea fiu al soților Alisandru și Maria Iancu. Jude comunal într-o așezare de iobagi supuși ai domeniului fiscal Cîmpeni, tatăl eroului s-a străduit să dea o educație aleasă copiilor săi. Astfel, frecventînd succesiv școlile primare din Vidra și Cîmpeni, gimnaziul din Zlatna, unde dovedește o excepțională sîrguință, Avram Iancu este înscris în 1841 la cea mai înaltă școală transilvană a vremii — liceul piariștilor din Cluj — pentru a studia filozofia și dreptul. Înzestrat cu deosebite calități, tînarul moș se menține și aici printre studenții buni, fapt constatat atît în matricolele școlare cit și în relatările unor contemporani. Filonul său de lectură va fi însă îmbogățit și cu literatura juridică privitoare la situația iobagilor din munți, unde figura lui Horea sau a Ecaterinăi Varga, dirză apărătoare a drepturilor moșilor, stăruiau puternic în amintirea celor mulți și obidiți.

La Cluj, în acești ani, unde Iancu avea să fie martor la unele acțiuni ostile ale aristocrației feudale împotriva țărănimii iobage, se plămădește personalitatea viitorului tribun al poporului român, convins fiind că numai revoluția va putea pune capăt nedreptăților sociale și naționale. Faimoasa sa sentință, rostită de el îndată după refuzul nobilimii în dieta transilvană de a se lua vreo măsură pentru îmbunătățirea soartei iobagului, prevestea începutul unei mari mișcări sociale.

Studiind filozofia și dreptul, Avram Iancu a desfășurat aici o intensă activitate culturală în cadrul societății de lectură, întemeiată de studenții români de la cele două facultăți ale liceului academic. „Inițiatorii și cei care au lucrat mai mult pentru înfăptuirea acestei idei, — sublinia Marius N. Sulică — au fost cei cinci prieteni: frații Neagoe și Radu Popea, Alexandru Papiu Ilarian, care pe atunci se numea încă Alexandru Pop, și cei doi veri primari ai acestuia, frații Iosif și Zaheu Hodoș“. Din inițiativa mentorilor acestei societăți se va scoate în anii 1845—1846 revista săptămînală manuscrisă „Diorile“ (Zorile) pentru minte și inimă“ (iar mai apoi „Zorile sau Aurora pentru minte și inimă“), care a fost difuzată gratuit în copii manuscrise și printre elevii români din alte centre ale Transilvaniei, contribuind în mare măsură la promovarea ideilor și sentimentelor naționale.

Terminîndu-și studiile în 1846, Avram Iancu avea de cumpănit între cele două alternative: fie ocuparea unei slujbe în administrația de stat, fie practica avocațială. Destinul i le-a hărăzit însă pe amîndouă.

Nu cunoaștem încă cu precizie momentul sosirii lui Avram Iancu la Tîrgu-Mureș. Cert este că după ce a absolvit studiile juridice din Cluj, în anul 1845, „prevăzută cu cele mai excelente atestate“, a încercat mai întîi să intre ca practicant, fără salariu, pe lângă guvernul. Dar a fost respins pentru că nu era nobil. Așa cum va relata un contemporan nepărtinitor într-o publicație maghiară: „Iancu n-avea nici înfățișare recomandabilă:

**CENTRA DE ȘTIINȚE SOCIALE
ȚIRGU-MUREȘ**

**COMITETUL DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE
SOCIALISTĂ AL JUDEȚULUI MUREȘ**

**IN MEMORIAM
AVRAM IANCU**

ȚIRGU-MUREȘ

— 1972 —

Volumul de comunicări științifice editat la Tg.-Mureș cu prilejul centenarului morții lui Avram Iancu

el nu știa să se încovoiască, nici să se lingușească. Pe figura lui înaltă, și pe fața lui superbă, bărbătească se oglindea timbrul acelei conștiințe, pe care singură convingerea meritelor o poate da“. După ce pentru o scurtă perioadă de timp a fost practicant la teaurariatul din Sibiu, Iancu părăsește birourile teaurariatului, venind la „Tabla regească“ din Tîrgu-Mureș, cu scopul de a se pregăti pentru cariera juridică. Alegînd acest drum, Avram Iancu avea credința că prin lege va putea apăra și impune drepturile și dreptatea națiunii române asuprite.

În anii premergători revoluției, la Tabla regească sau Curtea de Apel a Transilvaniei, au reușit să pătrundă și intelectuali români, îndeosebi canceliști, sau jurați cum îi numește Al. Papiu Ilarian, și al căror număr era în continuă creștere. Alături de ei se aflau canceliști maghiari și germani, orașul Tîrgu-Mureș devenind astfel un loc de întîlnire al tinerilor intelectuali aparținînd tuturor naționalităților Transilvaniei.

Canceliștii activau în cadrul Tablei, iar în afara acesteia participau în comun la distracții, la spectacole de teatru, la baluri, cele din sala Apollo — la care este semnalată prezența lui Avram Iancu „cu făptura înaltă și subțire“ și a lui Al. Papiu Ilarian „mic la statură și cu privirea visătoare“ — fiind vestite.

Din rîndul canceliștilor români se distingea prin calitățile lui, deopotrivă fizice, intelectuale și morale, Avram Iancu. „Iancu a fost cea mai distinsă personalitate, prin cultură și calitate, între toți canceliștii români și dînsul împreună cu Pop, mai tîrziu Al. Papiu, era sufletul tineretului român“, afirmă contemporanul Cernatony M. Zsigmond. Împreună cu ceilalți canceliști, Iancu, Bologa, Papiu, Poruțiu, Mărgineanu, erau tot mai preocupați de problematica social-națională, ținînd un contact permanent cu masele populare. Memorialistul Isaia Moldovan menționează în amintirile sale vizitele pe care Iancu și Bologa le făceau lui Nicolae Vlăduțiu la Morești, lui și fratelui său Vasile Moldovan la Chirileu. În Sîngeorgiul de Mureș, din apropierea orașului, erau așteptați de familiile Mureșan și Farașo. Prin colindarea satelor românești dimprejurul Tîrgu-Mureșului, Iancu a putut cunoaște nemijlocit situația insuportabilă a țăranilor români iobagi din Cîmpie și totodată aspirațiile lor. Discuțiile avute cu preoții și învățătorii, ca și relatările colegilor și ale presei i-au confirmat impresiile și i-au întărit hotărîrea de a lupta pentru libertatea socială și națională a neamului său.

În anii 1847—1848, Avram Iancu a patronat Societatea de „lectură“ a canceliștilor tîrgumureșeni, societate amintită încă din 1846, și care a funcționat în formă neoficială pînă la izbucnirea revoluției burghezo-democratice. Locuința lui a devenit locul de întîlnire al viitorilor revoluționari pașoptiști. Cancelistul Ioan Oros-Rusu va preciza în *Memoriile* sale că: „Locul nostru de întîlnire, conversare și citirea jurnalelor românești în Tîrgu-Mureșului înainte de 1848, sub timpul, cît am fost la Tabla regească, au fost la cortelul (locuința — n.n.) lui Avram Iancu, care locuia cu Alexandru Papiu Ilarian și cu Petru Popovici în strada Olarilor numită (azi str. Avram Iancu, nr. 23)“. Uneori canceliștii se adunau și în casa primitoare a lui Ioan Pinciu — care locuia împreună cu Petru Roșca — unde aveau prilejul de a servi mîncăruri naționale.

Cu prilejul unor astfel de întîlniri tinerii români purtau desigur discuții cu privire la situația din Transilvania, cu privire la soarta conațio-

*Casa în care a locuit Avram Iancu la Tirgu-Mureș
în anii 1847—1848*

Curtea de Apel („Tabla regească“) din Tirgu-Mureș.

nalilor și posibilitățile de emancipare a acestora. Cuvîntul lui Iancu, ponderat, de mare prestanță, atîrna serios în balanța discuțiilor. Ceea ce-l preocupă în primul rînd pe Iancu, era situația țăranilor iobagi români, dar deopotrivă a întregii comunități naționale. În 15 ianuarie 1847 a participat, împreună cu alți canceliști, la lucrările dietei feudale din Cluj, urmărind de la Galerie, cu înfrigurare, discuțiile pe marginea noului proiect de urbaniu, care urmărea să reglementeze raporturile agrare din Transilvania. Atitudinea lipsită de omenie a nobilimii l-a revoltat profund pe Avram Iancu. Iancu, relatează colegul și biograful său Iosif Sterca Șuluțiu, aflat atunci lîngă el, „care asculta cum se împărțesc domnii pe pielea bietului țăran, gemea ca un taur ferecat și tremura ca varga, o convulsione și nervozitate l-a cuprins, îl scuturau frigurile. A trebuit să-l duc cu sila de acolo, mă teamam că va face un scandal“. Pe drum, cătră casă, cînd Șuluțiu a încercat să-l liniștească, Iancu a rostit faimoasa sentință: „Nu cu argumente filosofice și umanitare vei putea convinge pe acei tirani, ci cu lancea, ca Horea“. Se contura așadar, poziția revoluționară a lui Avram

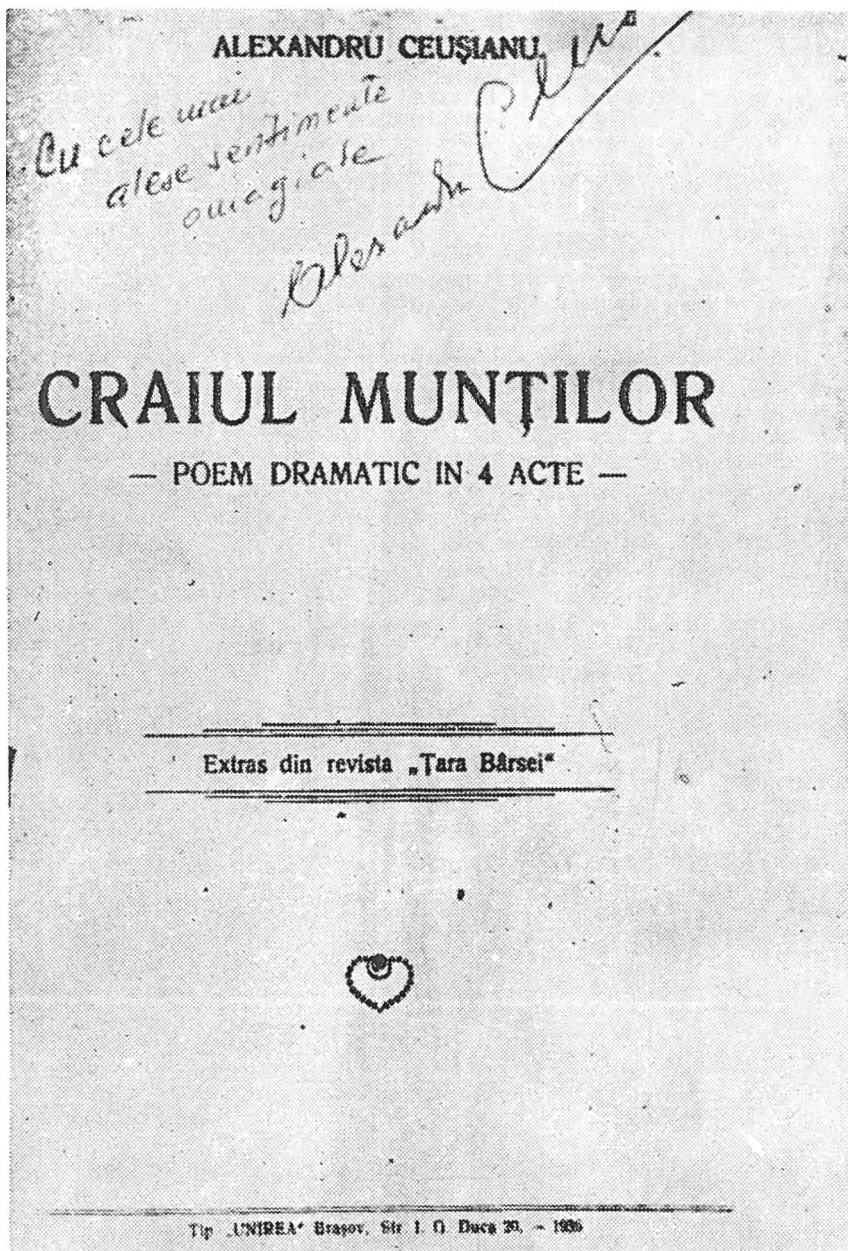

Avram Iancu și prefecții săi

Iancu în problema țărănească, și hotărîrea lui neclintită de a lupta cu orice sacrificiu pentru libertatea românilor.

Atmosfera în care își desfășura activitatea Avram Iancu în preajma revoluției se caracteriza prin întărirea conștiinței naționale, canceliștii români purtînd conversația între ei, pe stradă, la teatru, la baluri, „întotdeauna . . . în dulcea și frumoasa noastră limbă românească“. Împreună cu limba maternă, canceliștii cultivau și muzica națională, de care se simțeau irezistibil legați și atrași. Înzestrat cu calități vocale, Iacob Bologna — aflat pînă în 1847 în Tîrgu-Mureș și cu care Avram Iancu locuise împreună în casa unde fusese mai de mult spitalul vechi — îi desfăta, cîntîndu-le-duioasele doine românești. În localuri comandau piese românești, Iancu răsplătîndu-i din belșug pe muzicanți. Erau toate acestea mărturii ale conștiinței și solidarității naționale, care se manifesta cu tot mai multă vigoare. De aceea cînd avocatul Jeney l-a pămuit pe cancelistul român Ioan Oros, ceilalți canceliști, solidari, au considerat acest gest ca o ofensă adusă tuturor românilor. Îmbrățișînd cu toată tăria sufletului cauza colegului său, care intențiază proces, Avram Iancu cîștigă procesul, acuzatul fiind condamnat să suporte cheltuielile și să plătească o amendă în bani. Cînd primăvara înnoitoare a anului 1848 a bătut la porțile învechite ale Transilvaniei feudale, canceliștii dornici să-și vadă poporul eliberat, erau pregătiți să îmbrățișeze revoluția.

Informațiile despre izbucnirea revoluției în Imperiul habsburgic au fost primite cu însuflețire la Tîrgu-Mureș, ca și în alte orașe ale Transilvaniei. Avram Iancu, ca și ceilalți tineri democrați români, au primit „cu mare bucurie“ punctele înaintate ale programului tineretului revoluționar din Pesta din 15 martie 1848. În acele zile frămîntate, atent, el participă la adunările tinerilor maghiari din Tîrgu-Mureș, care dezbăteau evenimentele, aflate în plină desfășurare în întreaga Europă. „Iancu nu lipsea nici odată . . . Se retrăgea într-un colț și asculta, nu se mesteca în disputele domnișorilor. Cel ce-l observa însă cu atențiune, vedea pe fața lui o agitație extraordinară“. Era această agitație datorată, poate, presimțirii sale, că va fi nevoit să apere cu arma dreptul de a trăi omenește, dreptul de a grăi românește, dreptul de a te înțelege pe temeuri egale. La 25 martie canceliștii maghiari au convocat o adunare în clădirea Tablei regești, la care au invitat și pe canceliștii români și sași (aceștia din urmă, pretextînd că nu au împuternicirea națiunii lor, nu au luat parte la adunare și au părăsit orașul). Adunarea a avut loc în sala numită „dictatura avocaților“ și în cadrul ei s-a dezbătut petiția canceliștilor maghiari către împărat, prin care aceștia își declarau adeziunea la programul din martie și care în ultimul ei punct prevedea „uniunea“ Transilvaniei cu Ungaria. Dintre canceliștii români au participat Avram Iancu — care tocmai în acele zile își susținuse examenul de avocat — și urmărirea cu mare atenție desfășurarea evenimentelor — Al. Papiu Ilarian, Ioan Oros și alții. Punctul de vedere al majorității tinerilor români a fost prezentat în adunare de către Papiu Ilarian și Avram Iancu, care au consimțit, ca români, semnarea petiției condiționînd-o însă de acceptarea următoarelor puncte, expuse de Papiu: se va șterge iobăgia fără nici o dezdăunare, nici din partea țăranilor, nici din partea statului, căci după dreptate țăranii ar avea de a pretinde dezdăunare de la aristocrația unguri pentru nedreptățile desecole, prin care le-au uzurpat drepturile cele neînstrăinabile omenești;

Poemul dramatic „Craicul munților” scris de cărturarul mureșean
Alexandru Ceușianu în memoria lui Avram Iancu

se vor respecta și garanta toate naționalitățile și limbile din Ungaria și Transilvania; se va realiza o egalitate deplină politică și civilă. Papiu a cerut ca declarația lui să fie trecută în protocolul cancelariilor unite „spre adevărire, că românii nu mai supt aceste presupusețiuni au subscris această petițiune...” În același sens a vorbit și Avram Iancu, care înainte de a subscrie a arătat că dorește „libertate universală, nu unilaterală”. (Alții, ca Ioan Oros au refuzat categoric semnarea petiției). Întrunirea a refuzat însă să înregistreze declarația canceliștilor români. Ceea ce nu convenea era în primul rînd revendicarea ștergerii iobăgiei, susținută cu atîta ardoare de către tinerii români, în frunte cu Iancu și Papiu. În asemenea împrejurări, în care se considera că ștergerea iobăgiei și emanciparea românilor este prematură, ba chiar păgubitoare pentru țară, Avram Iancu, „spre mirarea tuturor, a devenit furios, a sărit drept în sus și a strigat nădușit de mînie: „Resping în numele neamului românesc mărînimozitatea Voastră! Dreptul istoric are să se spulbere înaintea dreptului omului. Am suferit, spre rușinea secolului al XIX-lea robia îndelungată. Pretindem ștergerea sclaviei și egalitatea perfectă, sau moarte”. Mărturia lui I. Sterca-Șuluțiu, concordă în esență cu cea a istoricului maghiar Kövály László, care în lucrarea sa *Erdély története 1848—49-ben* (Istoria Transilvaniei în 1848—49), scrie: „Într-una din serile lui martie tineretul român și maghiar petreceau împreună, iar din mulțime un individ uscățiv cu barbă roșiatică urmărea sumbru discuția în legătură cu eliberarea iobăgimii, iar în cele din urmă a exclamat: răscumpărarea pe veci, gratuit sau moarte... Fiu al unui înstărit iobag erarial, Avram Iancu purta în suflet cauza eliberării poporului... el n-a fost decît reprezentantul maselor”.

Adunarea din seara zilei de 25 martie 1848, din sala Cancelariei, care a premers manifestației tineretului maghiar, a scos la iveală încă odată concepțiile diferite ale tinerilor români, care nu puteau accepta nici un fel de exclusivism social și național.

Aflat într-o continuă frămîntare, căutînd modalitatea optimă prin care românii își puteau formula ca națiune revendicările sociale și naționale, canceliștii români petreceau ziua, ca și noaptea „în adunări și consultări serioase”. Ele aveau loc în locuința lui Avram Iancu, „care era tot odată și casina” canceliștilor români. Cea mai importantă adunare a avut loc în seara zilei de 26 martie 1848, fiind organizată după sosirea de la Blaj a lui Nicolae Birlea, mesagerul profesorilor care hotărîseră convocarea unei adunări naționale la Blaj. Adunarea din 26 martie s-a ținut în locuința lui Avram Iancu și la ea au participat toți canceliștii români, în număr de vre-o 30, prezenți în Tirgu-Mureș, între care Iancu, Papiu, Poruțiu, Tordășanu, Tobias, Frîncu, Pinciu, Roșca, Bota, Mărgineanu, Vespremianu și alții. După ce au ascultat cu multă bucurie relatările lui Birlea despre mișcările naționale din Blaj, s-a acceptat ideea blăjenilor de convocare a unei adunări naționale și s-a hotărît — afirmă Papiu — ca „pe duminica Tomei după paști toți tinerii cîți se afla în această mică adunare cu toți cunoscuții lor civili și preoți, inteligenți și țărani, pe cîți-i vor putea îndupleca să se afle în Blaj, unde aflîndu-se mai mulți să poată face pașii necesari în cauza națională”. În unanimitate, canceliștii români „strigară”: „ne jurăm fraților, ca pe duminica Tomei (30 aprilie — n.n.) prin foc și prin apă și prin toate pericolele vieții vom conveni în Blaj — nu numai noi, ci sperăm, că și alții, care vreau salutea națiunii noastre”.

Potrivit unei alte relatări, cea a lui Ioan Oros-Rusu, prezent la „conferința” de la „cortelul” Iancului, „după puține dezbateri am primit și noi părerea blăjenilor și ne-am decis a merge fiecare acasă și din toate părțile să chemăm poporul la adunarea proiectată, și din toate puterile să conclucrăm pentru realizarea acelei adunări”. În 28 martie a ajuns la Tîrgu-Mureș, trimisă de tinerii români din Cluj, proclamația lui S. Bărnăuțiu către români, „în contra unirii”, care pune pe primul plan recunoașterea naționalității românilor. S-au risipit astfel și ultimele dubii în privința atitudinii canceliștilor față de problema „uniunii”.

La sfîrșitul lunii martie 1848 Avram Iancu a părăsit Tîrgu-Mureșul îndreptîndu-se spre Blaj, unde sosește la 1 aprilie 1848, împreună cu Papiu, Poruțiu și Micaș, pentru a continua consultările cu profesorii, referitoare la convocarea unei adunări generale a tuturor românilor pe data de 30 aprilie 1848. Iancu, după ce îmbărbătează tinerii seminariști, îndemnîndu-i să aibe curaj în apărarea cauzei naționale, s-ar fi reîntors — potrivit afirmației lui Vasile Moldovan — la Tîrgu-Mureș, așteptînd aici rezultatele acțiunii tinerilor blăjeni și tîrgumureșeni în mijlocul maselor de țărani iobagi. După discuția avută cu Vasile Moldovan care străbătuse satele din Cîmpie, cu canceliștii I. Mărgineanu și I. Oros, ar fi părăsit pentru totdeauna — în 10 aprilie 1848 — Tîrgu-Mureșul. Se pare însă că afirmația memorialistului Vasile Moldovan este eronată, deoarece, potrivit unui raport al judecătorului nobiliar din Bistra, Bisztray, Avram Iancu ar fi sosit încă în seara zilei de 5 aprilie la Cîmpeni, participînd în ziua următoare la adunarea condusă de avocatul Buteanu și de preotul Simion Balint. Același judecător Bisztray recomanda ca Iancu, printr-o invitație la Tabla regească, să fie îndepărtat din Munții Apuseni. O recomandare similară făcea și guvernatorul Transilvaniei dr. Teleki József către judecătorul Curtii de apel, Gálfalvi Imre. Prin urmare Iancu părăsise Tîrgu-Mureșul la sfîrșitul lunii martie 1848.

Cu aceasta se termina o perioadă importantă din viața eroului, perioadă legată de orașul Tîrgu-Mureș.

Evoluția evenimentelor din primăvara anului 1848 a determinat o radicalizare profundă a ideilor programatice formulate de tribunii revoluției române. Căci exclusivismul îngust manifestat de nobilimea maghiară și chiar de unii conducători ai revoluției din Pesta a frînat în general încercările mai multor fruntași ai revoluției ardelenene de a se realiza un front comun de luptă. În atari împrejurări, intelectualii revoluționari români aflați în diferite centre ale Transilvaniei își unesc eforturile în vederea realizării unui program revoluționar unitar, care va fi expus în fața a peste 40.000 de țărani pe Cîmpia Libertății de la Blaj. La această mare adunare a poporului român Iancu a fost prezent în fruntea a zece mii de moți, organizați în cete și disciplinați militărește, recunoscînd în el pe conducătorul lor.

La scurt timp după adunare evenimentele se precipită și produc o firească agitație. Dieta clujeană din 29 mai a decretat uniunea Transilvaniei cu Ungaria fără a lua măcar în dezbateră memoriul înaintat de români. Apoi conflictul de la Mihalț a spulberat lui Iancu și ultima speranță în posibilitatea unei înțelegeri între forțele revoluționare române și maghiare, deși acest nobil crez l-a animat totdeauna. Hotărît să apere cu fermitate

drepturile poporului, el pleacă în munți în vederea organizării rezistenței armate.

Înconjurat de o seamă de prefecți și tribuni ca Simion Balint, Petru Dobra, Ioan Buteanu, Nicolae Solomon, Vasile Moldovan, Nicolae Vlăduțiu, Prodan-Probu, Boieriu, Corcheș, Andreica, Ciurileanu, Groza, Fodor, Moga și mulți alții, el dovedește o înaltă măiestrie în organizarea militară a românilor din Munții Apuseni pe care-i transformă într-o adevărată citadelă. Trupele vrăjmașe, care începînd din vara anului 1848 și pînă în iulie 1849 au încercat zadarnic să-i cucerească s-au izbit de zidul curajului și dirzeniei locuitorilor acestor ținuturi gata de orice sacrificiu pentru a-și apăra libertatea lor. „Hălmaș, Mărișel, Cacova Ierii, Băișoara, Ponorul Remetei, Valea Dosului, Abrud, Zlatna, Fintînele și multe altele — sublinia prof. Ștefan Pascu — au însemnat tot atîtea victorii răsunătoare cucerite de bărbați și femei, tineri și vîrstnici, între 18 și 50 de ani sau uneori, la mare nevoie, de la 17 ani pînă „la adînci bătrînețe“, care umpleau dealurile, de la Turda pînă în Bihor“.

Intrucît grandioasa epopee a Munților Apuseni este binecunoscută, literatura de specialitate conturîndu-i cu claritate dimensiunile și semnificația istorică, nu vom insista mai pe larg asupra ei. Parte din acțiunile desfășurate aici sînt evocate de altfel și în medalionul consacrat prefecțului Nicolae Vlăduțiu.

După revoluție, mîhnit pînă în adîncul sufletului de perfidia habșburgilor, Iancu se îndreaptă spre Viena pentru a încerca să smulgă — în fruntea unei noi delegații — drepturile politice ce se cuveneau națiunii române. Popularitatea eroului din Munții Apuseni trecuse dincolo de hotarele țării dar guvernul se arăta indiferent față de cauza românilor. Amăgit de promisiunile deșarte ale împăratului, el refuză „onorurile“ Curtii și se retrage în munții săi, departe de orice tumult al activităților publice. Aici, la 10 septembrie 1872, măcinată de durerea poporului, o viață de erou se stinge dar ea „va rămîne o oglindă sinceră a vieții noastre naționale“.

Evocîndu-l dintru început pe Avram Iancu, insistînd îndeosebi asupra prezenței sale la Tîrgu-Mureș, am deschis astfel în volumul nostru o pagină memorabilă din istoria poporului român, scrisă deopotrivă, cu aceeași vigoare, și de masele țărănești de pe Mureș și Cîmpie, în fruntea cărora au stat vajnici prefecți și tribuni ca Alexandru Bătrîneanu, Nicolae Vlăduțiu, Vasile Moldovan, Constantin Roman-Vivu, Iosif Hodoș, Ioan Oros (Rusu), Vasile Pop, Petre Lăscudeanu ș. a. Cîțiva dintre ei au fost evocați în cel dintîi volum al „Profilurilor mureșene“, alții în cel de față.